

La imatge del bosc com a origen de l'arquitectura catalana

Autor: Xavi Llobet

Data de publicació: 08-04-2020

Al port de l'Havana (Cuba) hi ha un convent de Sant Francesc. En Xavi Llobet, arquitecte, hi troba semblances amb esglésies barcelonines.

REFLEXIONS A PARTIR DEL CONVENT DE SANT FRANCESC DE L'HAVANA

Escric aquest text a petició de Jordi Bilbeny per reflexionar sobre l'origen i el sentit de l'arquitectura catalana, així com de la seva influència al món.

L'arquitectura romànica i gòtica té el seu origen a Catalunya, concretament a l'Empordà i el Rosselló[1]. Aquesta arquitectura va anar evolucionant i es va anar estenent per Europa, on ja arribaven les formes més evolucionades i anaven desapareixent aquelles formes més primitives del romànic.

Això fa que l'arquitectura gòtica catalana i occitana conservin alguns trets del romànic, com per exemple la construcció d'un mur perimetral per davant dels contraforts que amaga la construcció interior (imatges 1, 2 i 3). És el cas, per exemple, de la Catedral de Barcelona, la Basílica de Santa Maria del Mar i la Capella Reial de Santa Àgata, que gaudeixen d'uns interiors diàfans i de gran amplitud que representen la imatge mítica del bosc original, mentre que l'exterior no ens fa endevinar com és l'interior i s'adapta a la textura urbana del seu voltant. Uns edificis que arriben gairebé a desaparèixer barrejats amb les edificacions veïnes.

Imatges 1, 2 i 3: Sant Francesc (l'Havana, Cuba), Santa Àgata (Barcelona) i Santa Maria del Mar (Barcelona)

En canvi, les esglésies més allunyades del bressol català, com ara la catedral de Chartres o la de Lleó, han perdut aquesta inpronta romànica i els contraforts queden vistos per fora de dalt a baix. O com a la basílica de Saint Denis, de

la qual encara es diu equivocadament que va ser l'origen del gòtic, on aquest efecte murari desapareix per la gran dimensió de les finestres. És cert que l'amplitud de les vidrieres d'aquestes basíliques més allunyades representa un moment decisiu del gòtic, però no el seu origen.

Una altra característica del gòtic català, poc o gens esmentada, és l'efecte saló provocat per la gran alçada de les naus laterals. Una alçada molt semblant a la de la nau central i del creuer que permet veure els pilars exempts de dalt a baix com una metàfora del bosc original (imatges 4, 5 i 6). Això fa que els interiors de les esmentades Catedral de Barcelona i Santa Maria del Mar semblin llotges o sales. Antigament, davant la Llotja de Barcelona hi havia la Hala dels Draps[2] o Halla dels Draps[3], construïda a sobre de la Llotja del Blat, que després es va convertir en Palau del Virrei i posteriorment en Palau Reial. És fàcil establir el paral·lelisme Sala = Hala = Halla = Hall. I m'aventuro encara més a forçar un paral·lelisme amb Val-Halla, Vall-Hala, Vall-Sala o fins i tot Vall-Llotja, una vall on allotjar-se després de mort. En canvi, a les catedrals o basíliques més allunyades de Catalunya, la nau central i el creuer són molt més altes per augmentar l'entrada de llum, la qual cosa fa que es perdi una part molt important de l'efecte espacial d'amplitud en el sentit horitzontal.

Imatges 4, 5 i 6: Catedral de Barcelona, Sant Francesc (l'Havana, Cuba) i Santa Maria del Mar (Barcelona)

Mirant les imatges de l'església de Sant Francesc de L'Havana i veient el seu mur o façana perimetral no puc deixar de pensar en la basílica de Santa Maria del Mar i la Capella de Santa Àgata. A més a més, el sostre de Sant Francesc està construït directament amb una sèrie de voltes gòtiques catalanes. És com si aquesta església s'hagués concebut directament des de Catalunya. A diferència de les catedrals de Chartres o de Lleó que formen part de l'evolució lenta del gòtic, la basílica de Sant Francesc de l'Havana seria més aviat com una exportació ràpida de les tipologies més conegudes del moment a Catalunya.

La diferència de Sant Francesc amb la catedral de Barcelona i Santa Maria del Mar, apart de la seva dimensió més petita, la trobaríem en el llenguatge clàssic superposat, propi del Renaixement i el Barroc que apareix a la composició de les portes i balustrades exteriors, així com als pilars i capelles interiors. Un llenguatge que es va interioritzar a l'arquitectura catalana a partir de les troballes de les restes arqueològiques d'Itàlia. Un nou llenguatge "de moda" que es va incorporar amb el canvi de dinastia dels Bel·lò als Trastàmara o Aragó i que va ser normalitzat, entre d'altres, per Lleó Battista Alberti a Florència i Màntua[4].

Barcelona, 5/4/2020

Xavi Llobet

Notes Bibliogràfiques:

[1] Deulofeu, Alexandre: L'Empordà, bressol de l'art romànic. Figueres: Editorial Emporitana, 1961

[2] Saurí, Manuel; Matas, José: Manual histórico-topográfico, estadístico y administrativo ó sea Guia General de Barcelona. Dedicado a la Junta de Fábricas de Catalunya. Barcelona: Imprenta i Libreria de D. Manuel Saurí, 1849

[3] Perelló, Maria Antònia: L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona. Monistrol de Montserrat: L'Abadia de Montserrat, 1996

[4] Aragay, Ignasi: Apareix un manuscrit en català de l'humanista Leon Battista Alberti, article sobre la descoberta feta per l'arquitecta i historiadora de l'art Magda Saura. Barcelona: Diari Avui, 23 juny 2000. Resenyat amb el mateix títol per Albert Codinas. Arenys de Mar: INH Projecte Lletres Catalanes, 2013